

FRANK BJERKHOLT:

Ny politisk situation i Norge

Ett norskt fenomen med stort intresse för svenska väljare i valtider är att det norska högerpartiet får ett stort tillöpp av anhängare. Enligt opinionsmätningarna kommer dessa direkt från arbetarpartiet och hoppar så att säga över mittenpartierna. Svensk Tidskrifts korrespondent i Norge, redaktör Frank Bjerkholt, antyder i sin artikel att den socialdemokratiska regeringen i Oslo regerat ihjäl sig. Den satsade friskt på Nordsjöoljan, som skulle lösa alla ekonomiska problem. När detta inte lyckats, har bara återstått att glädja sig åt stigande oljepriser, men den glädjen är inte populär. Nu på sistone har en ny oljekontrovers uppstått. USA begär, att Norge skall leverera olja till Israel, men hur kommer då arabländerna att reagera mot norsk sjöfart?

Värmånaderna har varit karakteriserade av en förvånande framgång för Høyre i opinionsmätningarna, så långt att Arbeiderpartiet och Høyre är ungefär jämnstora, ungefär 36 och 34 %. Förhållandet mellan det borgerliga och det socialistiska lägret bland väljarna är ännu klarare. Här är siffrorna 58 mot 42. Detta är alltså opinionsmätningar, men det är inget tvivel om att dessa avslöjar en klar vridning i konservativ riktning bland den norska befolkningen.

Det är anmärkningsvärt, och ingen liten tankeställare för politikerna, att bortfallet från Arbeiderpartiet inte går till något av mittenpartierna utan direkt till Høyre, liksom det också från mittenpartierna försiggår en liten övergång till de konservativa. Detta har lett till en diskussion om var centrum ligger i norsk politik. Är detta där de flesta väljarna befinner sig eller skall man fortsätta att operera med den traditionella skalan från vänster till höger? Orsaken är i alla fall inte att Høyre har flyttat sig åt vänster och därigenom blivit mera acceptabelt. Tvärtom är det uppenbart, att de konservativa under senare år klarare har markerat sig som starkt oppositionella till regeringens socialdemokratiska linje. Høyre är i dag mera högerpräglad än för tio år sedan.

Ändå, eller kanske just därför, har väljarna funnit Høyre vara ett politiskt alternativ. Men det finns mycket liten anledning att tro att det har försiggått någon slags sociologisk metamorfos inom befolkningen, som alltså skulle ha blivit mera konservativ och rört sig åt höger. Snarare är det tal om ett behov av förändring av den politiska ledningen och en önskan om nya försök till

lösningar på aktuella svårigheter. Det betyder, att Høyre godtas som ett politiskt alternativ till Arbeiderpartiet. Såttillvida befinner sig alltså de konservativa i centrum, om man med centrum förstår det som kan allmänt accepteras.

Däremot verkar mittenpartier som Senterpartiet (agrarererna) och Kristelig Folkeparti (ungefär 7 och 11 % på Gallupundersökningen) som om de skulle uppfattas som särpartier eller flygelpartier, därför att de representerar speciella intressen, i det ena fallet bondenäringen och i det andra kyrka och kristen moral.

Särskilt Senterpartiet befinner sig i stora taktiska svårigheter. Det har försökt att bli ett generellt centrumalternativ utöver anknytningen till bönderna, men nu verkar det som om väljarna inte var intresserade. När då starka krafter i partiet insisterar på att hålla långt avstånd till Høyre och håller på idén att vara "ett parti i mitten", tycks detta kunna bli ödesdigert. Partiet har i år återigen bytt ledare, från den urbane teologen Stålsett till den mera traditionella ledartypen inom partiet, parlamentarikern Johan Jakobsen. Man vänder tillbaka till "rötterna".

Bortfallet från Arbeiderpartiet är desto mer överraskande som det inte föreligger någon krissituation i landet. Naturligtvis finns det ekonomiska vanskligheter inom industrien på grund av den allmänna krisen i västvärlden och med de särskilt höga produktionskostnaderna i Norge på grund av lönenivån. Men arbetslösheten ligger nu bara på 2 %, och tack vare oljan har staten kunnat uppta betydliga lån, som har hållit var fjärde arbetsplats i gång på konstlad väg.

Det har också varit löne- och prisstopp sedan mitten av 1978. Det gäller för hela år 1979, men i stort sett har inte befolkningen känt detta som någon enorm belastning. Det kan alltså inte vara missnöje eller fruktan i ekonomiskt avseende som har fört väljarna över mot Høyre.

Vem byter parti?

Nu kan man aldrig veta vad som egentligen rör sig i folkdjupet, vad som motiverar ett byte av parti. Det är ju just det spännande med demokratien att ett val alltid kan komma med möjliga överraskningar. I det norska fallet får man antagligen söka den politiska kursändringen, som man nu kan observera, i mera allmänt samhällspolitiska överväganden inom befolkningen, en process som säkert sällan är intellektuellt medveten utan snarare uttryck för intuition.

Arbetarpartiet har funnit sin förklaring på fenomenet. Høyre, heter det, appellerar till egoismen och nu har folk fallit för denna gemena frestelse. Argumentationen går ut på att Arbeiderpartiet representerar den kollektiva solidariteten, baserad på en hög skattenivå och en stark statsmakt i ekonomiska frågor, medan Høyre har piskat fram den egoistiska önskan att individerna själva skall disponera mera av sina inkomster. Arbeiderpartiet vill alltså söka reducera den aktuella politiska debatten till att röra sig om solidaritet kontra egoism.

Detta kommer säkert de många, som vid opinionsundersökningarna lämnat Arbeiderpartiet, att känna som en förnärmelse. Man måste nog söka förklaringen någon annanstans. Snarare har det uppstått tvivel hos

många om socialdemokratien representerar den enda acceptabla politiska modellen. Den starka statsdominans inom näringslivet, som har präglat den norska utvecklingen under senare år, inte minst före oljeaktiviteten, har inte kunnat överbevisa genom sina resultat. Oljeföretagens reducerade handlings- och investeringsförmåga som följd av det höga skatte- och avgiftstrycket har efterhand uppfattats som en viktig del av krisen. Detta har också Arbeiderpartiet insett, men väljarna vill hellre då flytta över till det parti, som har hävdats detta hela tiden.

Reaktion mot förmyndariet

Statsdominans för med sig ökad makt för byråkratien, som växer överallt. Man ser för sig ett samhälle, som överlåter föga av ansvar och initiativ till den enskilde. När detta samhälle i näringspolitiskt sammanhang inte heller tycks fungera effektivt, är det dukat för en oppositionell rörelse. Det vi kanske har att göra med är ett uppror mot förmyndarstaten. Om Høyres linje då hade legat för nära den socialdemokratiska, hade inte väljarna haft något lämpligt alternativ att vända sig till.

Detta är naturligtvis en teori, men det är den som man håller sig till i norska konservativa kretsar. Høyre vet mycket väl, att denna nya anslutning, som verkligen kan liknas vid ett ras - 10 % under två år - inte är annat än ett erbjudande från väljarnas sida. De vill ge partiet en chans. Men partiet kan inte räkna med att tillströmningen skall hålla. Det måste visa att det kan regera mera tillfredsställande än vad socialdemokraterna

har gjort.

Men när får partiet denna chans? Senast vid valet om två år (i höst är det kommunalval), men kanske också förr. Det finns nämligen tecken som tyder på att regeringen Nordli inte kommer att fortsätta perioden ut. Den är präglad av vissa drag av trötthet. Den led ett bittert nederlag med Volvoaffären, och också senare har den haft föga lycklig hand med vissa försök att rädda ett par norska företag i svårigheter, bla det kända radio-, TV- och databolaget Tandberg, som gick i konkurs. Då regeringen bara har en minoritet bakom sig i Stortinget kan en situation uppstå då den får en majoritet emot sig, om de ekonomiska svårigheterna skulle fortsätta att presentera problem, som kan gå över i ekonomiska kriser.

Norska stridsfrågor

Bland de frågor, som upptar norsk politik, är som nämnt i första hand att sanera ekonomin, som flöt över alla gränser då regeringen alltför optimistiskt trodde att oljeresurserna skulle kunna lösa alla problem. Tron på statsintervention har fått ett skott för bröstet. När Høyre anklagas för att spela på egoismen, kan partiet svara att socialdemokraternas aptit på statsmakt är minst lika egoistisk, då den uppenbart betyder sand i samhällsmaskineriet. Det ekonomiska livet kan bara trivas om företagslivet får relativt fritt spelrum och den enskilde släpps fram med sina initiativ. Om detta är egoism, så är det en egoism, som är fruktbar för alla.

Oljepolitiken är ett aktuellt stridstema. Det statliga bolaget Statoil prioriteras på bekostnad av privata norska och utländska bo-

lag. I den senaste utdelningen av koncessioner i Nordsjön, då Volvo Petroleum blev förbigånget, har Statoil tilldelats arbetsuppgifter, som mycket väl kan visa sig för stora, med möjliga stora förluster för samhället då ju risken är så enorm. Som jämförelse kan man nämna privata företag, också Norsk Hydro, som mycket gärna ville ha burit mera av ansvaret för oljeletningen men som hålls tillbaka i regeringens maktpolitiska linje i oljepolitiken.

Ett stridstema blir oljeletning norr om den 62:a breddgraden, där fiskeriintressen kommer i konflikt med oljeaktiviteten. Men norsk ekonomi är så svag att nya oljeinkomster är helt nödvändiga. Regeringen ämnar

därför intensifiera letningen. Det är heller ingen hemlighet att den har satt värde på den nya höjningen av oljepriserna på marknaden – något som den inte kan säga högt, då prishöjningen är ett allvarligt hot mot västvärlden, däribland Norges allierade.

Ett liknande dilemma har regeringen kommit i efter den amerikanska hänvändelsen att leverera olja till Israel för att stärka fredsavtalet. I Oslo tvekar man på grund av möjliga arabiska repressalier mot norsk export. Plötsligt har det gått upp för normmännen, att oljan har försatt dem i ett nytt politiskt sammanhang med nytt ansvar och nya problem.